

Dotike prava in naravstva.

5. Pravna kazen.

(Konec.)

Takó torej biva neko poravnanje pravno, po katerem se v namiselnem (idealnem) pomenu dá popraviti družbinska škoda v najraznejših podobah. Zvršitev ni vselej gotova, poskušanje pa je vedno in vselej možno in pri visoki veljavnosti te kazni nujno potrebno, ako sploh hoče pravo veljati za več, nego biriško zvrševanje danih zakonikov in kazenskih postopnikov. In jednaka je z drugo vrsto kazni, s čuvanjem, katero se — vedno z naravstvenega in ob enem pravnega stališča smatrano — zvršuje na dva načina, naravstvenim poboljšanjem in oblaževanjem prestopnika in pa njegovim okovarjenjem, vendar pa takó, da se oba načina kaznovanja vršita vsposed in družno. V istino pa se naj tudi čuvanju poravnavanje pridružuje. To je po smislu naravstva, katero se v tem veže s pravnimi nazori. Tedaj, da se izrazim čim jasneje: ne čuvati brez poboljševanja, niti čuvati in poboljševati brez poravnavanja! Poravnavanje in čuvanje je čisto družbinska svrha, a poboljšavanje — to je samó naravstvena svrha kazni.

Iz tega pravnega, a z naravstvom tesno zvezanega nazarja kazni izhaja, in to vsak pravnik brž zaglavlja iz prejšnjih dovodov, da smrtna kazen nima prostora med kazenskimi oblikami. Ali počasi s tem zaglavkom! Res, da pri tirjatvi poboljšanja in poravnavanja poleg čuvanja smrtna kazen nima umstvenega (logičnega) prostora, umstvenega pravim, a ima ga v pravnem t. j. v družbinskem oziru, ako naglašam pojem prava kot družbinske t. j. v prid družbe vstvarjene naredbe. Se vé, to bi se najbolj gladko čuvali prestopnika, ako bi ga obesili ali mu pa glavo odsekali! Ali o smrtni kazni hočem govoriti v posebnem poglavji.

Svrha čuvanja zadeva samoohrambo družbe, katere obstanek po zločinstvih trpi. Družba je tudi oseba in ima do svojega bitja iste dolžnosti, kakor pojedini družbenik. Za najbolje sredstvo, rekli smo gore, k začuvanju bodočih zločinstev pa je smatrati naravstveno poboljšanje krivca, tako da ta izpreobrne svojo zlobnost v boljšo voljo. Boljšega pomočnika zoper zločinstvo ni, nego popravljena volja, volja k dobremu. S samimi vnanjimi sredstvi se ne dá delovati na človeško pomišljevanje, na človeške odločbe, sploh na duhá in voljo človekovo, sosebno pa ne na dejanje njegovo, nego samo, če se mu zboljšuje njegova volja po odgoji, besedi in modrem ravnanji z njim. Tudi je človek tako svobodna in samovoljna stvar, da, dokler mu ne moreš svobode odvzeti — in kolikim se to da? — dotlej tudi ne moreš zaprečevati njegovih del in dejanj. Vrhu tega je človek takó porabna stvar, da mu ni para na zemlji. Ni li škoda za družbo, takó zametavati in uničevati rabno orodje, kakor je nekdanje pravosodstvo delalo, ki je na kupe ljudij prosto pozatvarjalo v temnice in podzemске kleti? Zató je čuvanje samo v zvezi s poboljševanjem in popravljanjem prestopnikov po smislu kazni, samó po sebi je pa le polovično kazensko sredstvo.

V podobi poboljševanja se kazni izpreminja v odgojevanje ali v naravstveno poboljšanje. Saj namen kazni ni samo obramba prekočutnega in namišljenega prava, kar se nekaterim pravnikom ljubi, nego samoohramba družbe in ob jednem izpolnjevanje naravstvenih načel, namreč izpolnjevanje dolžnostij družbenikov nasproti svojim tovarišem, in takšen tovariš je tudi prestopnik, katerega ne sme družba prepuščati svojemu zlu, nego ga mora povračati v svoje krilo in v svojo sredo, iz katere se je vedoma ali nevedoma izgubil. Da je to jedino pravi način kazni, to potrjuje najbolje izkušnja. Res je, da so med prestopniki tudi nepoboljšljivci, tako zvani „navajeni zločinci“, pri katerih je vsak poskus bob ob steno (Holtzendorff: *Das Verbr. d. Mord.* str. 180 d.); a prezirati ni smeti jako številnih slučajev, da so se poboljšali največji hudodelniki. Iz tega izhaja, da so poskusi poboljšanja potrebni ali vsaj popolnem opravičeni. (Holtzendorff to dokazuje na podlogi Mittermaier-jevih in Hetzel-novih podatkov: *ibid.* str. 356 opom. 80). Ako pa rečena istina velja, da se je pri tolikih in tolikih prestopnikih poboljšanje doseglo,

tedaj mora načelno nasprotovanje mnogih pravnikov omolkiniti (v pravnikih prevladujejo namreč staro ukoreninjeni nazori o kazni, kar se ne da utajiti po Holtzendorff-ovem mnenji). Da se bode z dovrševanjem čuvanja in njegovih sredstev, katera se vedno bolj množé in dopolnjujejo, dosegal v resnici blagi namen kazni — čuvati — še bolje nego do sedaj, o tem daje novejši pospeh umetnosti in obrtnosti jasnih dokazov.

Narav prestopniška ni v ničemer različna od navadne človeške naravi. Popolnem neznanstveno in krivo je mnenje, kakor bi „narav prestopniška“ nepoboljšljiva bila s prvega početka in v naravstvenem pogledu neozdravna. Ne; prestopnik je človek kakor vsak drugi, kateri samó, jednako nagibajoč se k zlu in jednako slab glede blagega, ni došel v tako neugodne okolnosti, da bi v zanjkih pregrehe in v pasteh zločinstva bil obtičal. Premišljujoč človeško narav — stvar, kateri nobena v znamenem stvarstvu ni jednaka ni po dobrem, ni po hudobnem — spominjam se nehoté besed Sekspirovega Hamleta: „Pojdi v samostan, Ofelija; čemu si hotela biti roditeljica grešnikov? Jaz sam sem še dokaj pošten; ali vender bi se obtoževal takšnih rečij, da bi bolje bilo, če bi me mati moja nikdar ne bila povila. Jako gizdav sem, poln osvete, poln čistilakomnosti; potem je več prestopkov v meni, čakajočih samo na migljaj, da se prikažejo, nego imam pomislij v glavi, da jih ponimam, nego imam domišljavosti, da jim dam oblik, ali pa časa, da jih zvršim. Čemu bi dečki, kakeršen sem jaz, lazili mej nebom in zemljo? Mi vsi smo zlobneži od prvine, vsi; nobenemu ne upaj! Idi na ravnost v samostan!“ — Dá, trdimo celó lahko, da so hudodelniki, kateri so v svoji duši okusili ves pekel zločinstva, resnemu poboljšku pristopnejši nego ljudje, ki živé v jeden dan, brez pravega razuma, ne da bi vedeli, kaj je pravo, kaj je krivo, a so samo tako srečni, da ne zabredejo v izkušnjava in v pregreho. V dokaz poboljšljivosti zločincev navaja Holtzendorff také zvano „samokaznovanje“, da se prestopniki odpovedajo samovoljno odpustkom kazni in si nalagajo celó večjo kazen (ibid. str. 176).

Dostikrat so zločinstva znamenja časa, in vsa smer pokolenja človeškega ali vsaj pojedinih vrst družbe je nagnjena v nekatere stanovite pregreške, za katere samó zopet pojedinci

pokoro delajo, takó da se v omejenem smislu in pojmu zločinstva lahko trdi: nekateri hudodelniki so žrtve občega nagibanja družbenikov v nekatere časovne pregrehe. Pri nekaterih zločinstvih se pokaže, koliko zlobnega netiva hrani družba v sebi. Ni li bil Katilina izrod in prikaz časa? Iz te dogodbinske istine dušeslovne naj pravna znanost izvaja dobrih naukov; a tudi vsak posamnik naj se ogleduje v takih žrtvah, kam da vodi nebrzdani nagon, kam da nagnjenje, kam slaba volja, sosebnost pa popustnost nasproti časovnim boleznim duhá občečloveškega ali vsaj katerega družbinskega! To spoznanje, da se namreč porajajo hudodelstva dostikrat iz občega duhá, iz okolnostij in raznih vnanjih vplivov, odkoder srkajo svoj početek in svojo zrelost, bilo bi pri jasnem razumu družbenikov krepkejše in močnejše sredstvo proti zlom, nego vse pretnje; v takem spoznavanju tiči pravi lék proti zločinstvom.

Zločinstva so torej znamenja naravstvenih bolezni družbinskih, kakor posamniških. Njih število zdaj raste, zdaj pada, in po upotrebljevanju kaznij se dá ta rast in to padanje zasledovati v številkah. Zmanjševanje števila kaznij znači torej pojemanje prestopkov in zločinstev in zató tudi poboljšek družbinski, torej tudi pomikanje družbe iz nesvobodnosti k svobodnosti naravstveni, ali, kakor se Ihering izraža: padanje števila kaznij pokazuje „napredek človeštva od divje strasti in osvetnosti k zmernosti samovladanja in pravičnosti“ (Vermischt. Schrift. st. 158). Takšen napredek pa gotovo ni samó sad rastoče razumnosti in naobrazbe, nego tudi, in to ne v nemali meri, plod razumnega upotrebljevanja pravnih kaznij. To pa dokazuje ob jednem, da kazen ni, kakor je še Anselm pl. Feuerbach ménil, prosto „zlo“ (Glaser: Gesam. kl. Schrift. I. st. 36), nego v resnici dobrotstvo, in da zató pravnega kaznovanja ni jemati v drugem smislu, nego kot odgojevanje k poboljšanju tako zvanih, a čisto krivo imenovanih „nepoboljšljivcev“ t. j. prestopnikov. Da v to ne silijo samo družbinski in naravstveni, nego tudi gospodarstveni oziri, ker je namreč človeško glavnico sadunosno upotrebljevati, to naj samó mimogredé še dodenem.

Ako se nekateri ljudje, katerim se ta popolnem naravstveni pojem kazni nikakor ne more prikupiti — in dobro vem, da na-

ravstveno stališče sploh, pravnikom pa še posebej ni priljubljeno — ako, pravim, se ljudje zopet povprašujejo: kje pa je „neugodno čustvovanje“, to spremstvo „kazni“, ki je vender-le nekaj celoma različnega od „odgoje“ — potem jim tudi na to vprašanje rad v pomirljivem smislu odgovorim. Ta „neugodnost“ tiči v telesni nesvobodi, katera je uže sama kazen nad vsemi kaznimi. Razun smrtne kazni je menda težko da kateri način kazenski menj ugoden, nego je telesna nesvoboda, ker je v nesvobodnosti najkrepkejši nagon človeškega sestava, volja, zvezana in za časa uničena. Porogljivci sicer niti nesvobodnosti ne hoté smatrati za pravo kazen, ter jo imenujejo „deklo za vse kazni“; a takim bi se dalo odgovoriti, da potem tudi svobode ne umejo prav ceniti, katere ne smatrajo samo „domišljavci“, kakor na pr. Rousseau, za najvišje dobrotstvo človeško, nego tudi prav resni in prav trezni ljudje, kakeršni so na pr. Angleži, katerim krajsanje svobode velja za največji prestopok zoper družbo in poedinca. Naj le neverneži pogledajo na grozovite nasledke, katere prinaša kazen čuvanja pravičnemu, a tudi pregrešnemu možu! In kakó strašno je stanje človeka v družbi, kateri je bil z nesvobodnostjo ožigosan, da molčimo o čustvih, katera so ga obhajala mej kaznijo čuvanja! Saj te nasledke lahko opazujemo uže na nemi živali; koliko večje so pa človeške muke, katere živa zavednost še postruje! —

Še nekaterih kaznij nam je na konci omeniti, katerih razpravljanje pa ne spada v okvir našega namena: častne, imovinske kazni in prognanstva. Samó o smrtni kazni naj še izpregovorim v konečnem poglavji.

6. O smrtni kazni.

Ako o tej kazni natanje tu govorim, vodi me svrha, da z naravstvenega stališča priobčim nekatere misli, ki so se mi urinile, premišljuočemu predmet. Da to kazen razpravljam v pravniškem listu in ozirom na pravna mnenja, k temu mi daje tudi to poguma, ker „preiskave o tem načinu kaznovanja še nikakor niso naučno dokončane in utrjene.“ (Holtzendorf: *ibid.* st. 1 i. d.). Sicer pa bodi povedano, da se to vprašanje ne dá rešiti ni z verskega, ni s pravnega, ni s povestničnega stališča, kakor méni Holtzendorff, nego jedino in samó z naravstvenega.

Poskuša se rešiti tudi s političnega, gospodarstvenega in naobrazbinskega stališča; ali kdo bi s teh stališč hotel razreševati takšno, ves život človeški zadevajoče vprašanje? Glede na strogo povestnično pravo ne bodem razpravljal tega predmeta, o katerem vidim dovolj nanešenega gradiva (takšen pregled, nekoliko starejši, nahajam v Glaserja zbran. spis. I. str. 187 nasl.); meni je najbolj do naravstvenih in pravno-modroslovnih razlogov o tem vprašanji. Jako radostno presenečen sem bil čitaje izpoved nepravnikov, da je smrtna kazen v naravstvenem oziru popolnem nepotrebna; o tem so me poučili spisi Mittermaier-ja, Glasser-ja, Holtzendorff-a in drugih. Holtzendorff pravi, da je ta kazen prosto „nenaravstvena“. (Das Verbr. d. Mordes str. 6.). Gore izrečeno obče mnenje, da je smrtna kazen „nepotrebna“, je iz mnogih izjav pravniških razvidno (prim. Glaser-ja ibid. I. str. 186 nasl.). Da sta dva „modroslovca“ smrtni kazni naklonjena, J. St. Mill in Dav. Strauss, ne pomenja mnogo; Mill-a vsakdor spoštuje kot umstvenika (logikarja), a ne kot modroslovca sploh, ko se je bil izjavil, da Kantovih „kritik“ ne uméje; Strauss veljá za verskega, nikakor ne za občemodroslovnega mislitelja. Obojih mnenje ostro odbija gledé na rečeno kazen Holtzendorff (ibid str. 11.), ki pravi, da teh učenjakov mnenje stoji na „šibkih nogah“.

Kar se načina (metode) mojega naslednjega dovajanja (dedukcije) tiče, naj omenim, da pojma „kazni“ ne bodem znova razpravljaj, ker ga smatram za dovolj razjašnjenega. Tudi pri razdelitvi kaznij ostajem, da sta samó dve: kazen poravnanja in kazen čuvanja. Tudi o svrhi kazni spominam samo to, kar sem uže o tej svrhi povedal, da se je ozirati le deloma na preteklost, bolj na bodočnost, ali točneje: da se je ozirati ob jednem na preteklost in bodočnost družbinskega stanja pred zločinstvom (prestopom) in po zločinstvu (prestopu): nego vsa moja pozornost je obrnena na smrtno kazen ali, rečem bolje, na kazen usmrčenja za nekatere gotove slučaje, v katerih so se zločinstva zgodila.

Vprašamo torej prvič takó-le: ali je poleg poravnanja ali popravljanja in čuvanja dovoljena v katerih slučajih kazen usmrčenja? Na to se da obče odgovoriti z naravstvenega stališča: dokler je (tudi namiselno) poravnanje možno, smrtna kazen ni

dovoljena; brž ko preneha ta možnost, tedaj je dovoljena, ker pravna kazen, v kateri si koli obliki, ima namen družbo hraniti, ako je družba sploh osnovana na naravstvenih podlogah. Kedar torej po kakem zločinstvu družba kot osebnost ali celota ni v nikaki nevarnosti za obstanek, t. j. dokler je družba brez-dvojbeno takraj nevarnosti in pogibeljnosti za svoj obstanek, dotlej je kazen usmrčenja proti vsaki kazenski svrhi. Čisto nečloveško bi bilo pregrešniku, ki se je zoper družbo vzdignil, jemati časa za pokoro in poboljšanje, ako se to lahko godi brez nevarnosti za družbo. Tudi bi nespametno bilo tratiti življenje človeško tedaj, kedar taka potrata nima nobenega poboljška za družbo. Vrh tega bilo bi nemodro, druge družbenike po nepotrebnih potratih človeškega življenja spravljati v strah; — to je vse proti blagostanju družbe, katere životnost se samo zmanjšuje po takih čustvih. A brž ko prenehajo pogoji, da po zločinstvu družba kot celota ni v pogibelji, tedaj nastanejo nasledki zločinstev drugačni. Kedar nastane za družbo resnična, nedomišljena ali dozdevna gibelj, tedaj stopa samo ohramba družbe v stanje skrajnega odpora (nothwehr); skrajni odpor pa je prosti prirodni čin, ki ne pozna več naravstvenih in pravnih pomislekov, ker bitje ali bivanje (eksistencija) osebe je pogoj vseh pogojev delovanju umrjočih stvari. Obramba samega sebe nasproti neopravičenim napadom na život je kot prirodni zakon takó naravstvenega, kakor pravnega pomena, a kdor se proti temu zakonu pregreší, ta je ozire na naravstvo in pravo pustil dalječ za sabo ter se poziva na jedino prirodno premoč. Saj napadši život družbenikov je prestopnik prelomil in prodril vse zakone naravstvene, kakor tudi pravne, in se postavil izven zakonov. In zató njegovo kazensko usmrčenje, ako je za družbo resnična pogibelj nastala, ni prelom naravstvenih zakonov, vsaj ne nalašč storjeni prelom, a o tem jedinem je v pravu govor. Če je v trenutku za družbo smrtna nevarnost, tedaj ni smeti nikakor nič odlašati. Trenotek smrtne nevarnosti za družbo izključuje ves in vsak odlašek bodočega popravljanja ali poboljšanja: tak trenotek sili v brzo in odvažno dejanje, a prav takega dejanja zahteva naravstvo, kateremu svršno in prikladno dejanje veljá za krepostno. Torej niti strogo naravstvo, še menj pa strogo pravo ne izključuje nikakor, niti povse kazni usmrčenja.

Kateri pa so ti slučaji? — Jeden takih je, kedar se družbeniki z orožjem v roki vzdignejo proti družbi, in jo de-nejo v resnično nevarnost za obstanek. Ako upor obsega samó majhne dele družbinske, pogube za družbo pa ni, tedaj kazen usmrčenja ni opravičena, ker družba ni prisiljena v skrajni odpor. To se dá prav dobro razlikovati in presoditi; in ako bi druž-binska oblast brez sile hodila do skrajnega odpora, potem je ka-zniva. Dobro osnovane družbe imajo sredstev in načinov dovolj, da to zakonitim in nepristranskim pôtem razsodijo in preiščejo. Drugi slučaj nastopa, kedar se vrší izdajstvo pod očmi druž-binskega sovražnika oboroženega, bodi si veleizdajstvom, bodi si pobegom, ako (in to je važno) obstanek družbe po tem pride v resno pogibeljnost, katera tirja silo skrajnega odpora. Tretji slučaj bi bil, če se uspešno naskoči ali ubije družbinski vladar (oziroma družbinski poglavar ali predsednik), v katerem se prikazuje osebnost družbinska. Zgol poskušeno, a nedovršeno usmrčenje nima za družbo onih nasledkov, katere ima tak do-vršeni uboj; zato je nevarnost, da bi družba pri tem naskoku v resnici došla v kolebanje ali celó v pogubo, manjša, in torej tudi kazen manjša. Popolnem zoperno naravstvu, a tudi pravnemu pojmu je usmrčenje vseh in vsakeršnih usilnikov (attentäter), brez razlike, ali je družba v resnici došla po njih v pogibelj ali pa poglavar družbe v smrt. Kdor življenje družb z ostrim očesom opazuje, temu se brž usili velika razlika v posledicah krutega ali modrega ravnanja z usilniki: kruto usmrčevanje samó povekšuje družbinsko nevarnost, modro postopanje z usil-niki je lék proti usilniški vstaji. Popoljšanje takih prestopnikov in zločincev ni nemožno. Povestnica dokazuje, da so ljudje, ka-teri so po nagli sodbi bili na smrt obsojeni, pa so utekli, pozneje bili rešitelji in podporniki dotičnih družbinskih pogla-varjev in družb. Sosebno nevarne so nagle kazni usmrčenja o javnih vstajah, kjer se prava korist družbe in pa strankarska strast točno ne razlikujeta po zaslepljenosti in nekaj tudi po preveliki bojazljivosti družbinske celote.

Sicer pa se po krivici trdi, da je kazen usmrčenja v resnici najtežja vseh kaznij (kar tudi Holtzendorff: *ibid.* str. 16. opazuje); hujše je živeti v sramoti, v sili, v stanji mej življenjem in smrtjo, v katerem se smrt kot rešiteljica kaže in poziva. Smrtno kazen

je torej smatrati jedino le s pravnega in naravstvenega stališča, ne z verskega niti čuvstvenega ali kateregakoli drugega, tedaj za prosto ločitev vseh vezij, katere vežejo družbenika na družbo. Pri nalaganji in izvršitvi te kazni morajo utihniti vsa čuvstva osvete, maščevanja, sploh vse strasti; veljajo naj samo oziri na družbinske dolžnosti in zavezanosti, ali so v resnici od zločinca tako pretrgane, da jih ni več moči poravnati.

Razun v rečenih slučajih ne vidim nič nujnega in koristnega, če se upotrebljuje kazen usmrčenja. Če koga posamnega družbenika kdo ubije ali umori, to ne pretrguje, razven če se obstanek družbe spravi v pogubo, zavezanostij družbenikov proti hudodelniku, kedar n. pr. umor poteka iz zasebne nenavisti ali iz sovraštva med morilcem in umorjencem. Izpisovanje zločinstev (kriminalstatistik), kaže, da se na pr. umori redovito ne vršé iz pohlepnosti, činiti zlo samo, ali iz sovraštva proti družbi, nego iz drugih, z večine osebnih nagonov nasproti umorjencu. Tedaj pa obstanek družbe v ničem ni dejan v pogibeljnost, kazen usmrčenja je tedaj čisto nepotrebna, a namiselno poravnanje ni samo možno, nego celó jako verjetno in več ko dozdavno. Kazen usmrčenja brez svrhe pa je samó nov umor, in ne samó prost umor, nego z družbinskega stališča smatran, celó samoumor. Ko bi družba bila umor kaznila samó s čuvanjem prestopnika v zvezi s poboljševanjem, tedaj bi umor bil ostal prost in jedín; a po smrtni kazni se je podvojil in je dvojni umor, umor žrtve in kažnjenca. Takó torej družba po nepotrebnem usmrčevanju oškoduje in samovraža svoje družbenike same ali samo sebe (prim. o tem razpravo Holtzendorff-ovo: *ibid.* str. 155). Izgovor, da takim kaznovanjem družba utrjuje svoj obstanek po „naravstvenem“ poti, to se pravi: vzbujanjem strahu in odvracanjem od zločinstev, ta izgovor je popolnem jalov, ker izkušnja in povestnica ne potrjuje tega naziranja; ostre kazni same po sebi nikakor ne odvrčajo od zločinstva. Tudi močno kazi predsod „črnogledcev“ (pessimistov), da se morilec ali kateri drugi zločinec ne dá poboljšati. Ali vsaj da se slučajji poboljšanja in nepoboljšanja poskusijo, in da se torej upi in prevare gledé na ta učinek jednačijo, je uže samo po sebi vredno vsega premišljevanja in uvažanja. Po pravilih istinopri-

ličnosti (probabilitete) torej ni dovoljeno, s kratka zanikati vsako poboljšanje zločincev. Nasproti tem črnogledcem trdijo z druge strani „blagomiselniki“ (optimisti), med njimi učitelji kazensstva, „da je poboljšanje prirodna posledica storjenega krviprelitja“ (prim. o tem vprašanji Glaserja: *Gesam. kl. Schrift. I. str. 184 nasl.*). Tudi gospodarstveni oziri so važni pri vprašanji smrtne kazni: ni ga dragocenejšega gradiva nego je človek, zdrav, krepak na telesi in duhu; samó prav je upotrebiti to glavnico. Dvakrat in trikrat je treba premisliti, predno se človeka, to izvrstno glavnico, usmrčenjem uniči! Brez svrhe niti divjaki človeka ne usmrčujejo: Borneočanje obsojajo svoje zločince, da jih snedó, in to sodbo zvršujejo celó pri živem telesi obsojenčevem. Se vé, tega gnusnega ravnanja naobraženci ne bodo posnemali, a smeti je trditi, da so ti divjaki, postopajoč z obsojenci, doslednejši, ker jih vsaj (po svojem vkusu) upotrebljujejo, nego so navdušeni zagovorniki smrtne kazni, ki hoté, da se človeška glavnica vničuje brez svrhe in potrebe.

Po vseh premišljevanjih o kazni dobimo prepričanje, katero gojé nekateri blagočuteči in razumno misleči pravniki, da smrtno kaznovanje v obče — razven v gore navedenih mejah — ni, nego „trpinčenje človeštva“ (tako Holtzendorff: *ibid str. 6.*). Da! trpinčenje in nenaravstvena krivica je smrtna kazen, ako se zvršuje na nepravem mestu in brez pravne svrhe! Ž njo človek uničuje podobo človeško, sobrata človeka, ne v strasti in razburjenosti, nego s premislekom, z mirnostjo, s hladnokrvnostjo in po svečanih činih (ceremonijah) pravosodja! A prav ta premiselnost, ta točnost in ta mirni prohod usmrčevanja razlikuje smrtno kazen (ne na nje korist!) od krvavega, strastnega klanja, pri katerem je usmrčenje vsaj prirodna prikazen, dasi je jedno tako strašno, kakor drugo. Kaj čuda, ako se človeški čut, ki je s prvine tako rahel in prost, protivi pogledu te kazni, da tudi še tako globoko utemeljeni razlogi ne mogó dokazati njene nezogibnosti ter opravičiti tega groznega prizora? Samó oziri na samoobrambo družbe nas mogo potešiti, da priznavamo to kazen za gotove slučaje. Naravstveniki in človekoljubi imajo do pravnikov to gorko prošnjo: naj si prizadenejo, da se smrtna kazen, kolikor je nepotrebna, kazen, katera pretresa živce človeštva, uže itak močno razigrane, odstrani, ona kazen, katera se nasproti

častni smrti, ko se človek samega sebe žrtvuje za najblažje uzore človeštva, vidi prava slika izkrivljenosti! —

Glede nauke o „kazni“ opomenjam, da sem jo jaz osnoval popolnem na naravstveno načelo, da pa vendar prihaja do istih pravil in nazorov, katere postavljajo tako zvani „criminal-anthropologi“, katerih najmenitnejši je Dunajski med. profesor Benedikt, zraven njega pa slujejo Manouvrier, Maudsley, de Tard, Thiry. Po mnenji teh učenjakov pravni kazni ni dosegati „osvete“, niti „povračila“, nego „poboljšanje“ zločincev in „čuvanje“ pred tujimi. To pravilo izvajajo rečeni učenjaki deloma iz družbinskih slabih uplivov (Marx-ov nazor), deloma pa, in v tem je Benedikt voditelj, iz vlastitega ustroja nekaterih človeških naravij. Po mojem prepričanju pa sodeluje tudi naravstveno, takó prvobitno, kakor tudi nabavljeno stanje pri vsakem kaznivem prestopu. O važnem vprašanji zamérnosti in kaznivosti je letos zopet razpravljal „mejnarodni shod za zločinsko človekoznanje“ (internationaler congress für criminal-anthropologie) v Bruselji.

Dodatek. Ta spis, pred štirimi leti zgotovljen, podajem tu neizpremenjen v mislih, popravljen v besedstvu. Novejše, po tem izšedše književnosti pravne nisem našteval, ker mi je zdaj bilo več do stvari in namislij, nego do knjig. Namen in svrha spisa je po vsebini jasna; menda se zopet še utegnem na to polje povrniti — ali pa tudi ne. Vsekakor pa naj ta premišljevanja veljajo za izvirni poskus in za samostojne dobitke — slovenskega modroslovca!

Na Dunaji, majnika meseca 1892. l.

Dr. Janko Pajk.

(Dodatek o besedji pride.)

